

ПРИРОДЕН ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕКОТУРИЗЪМ В СЕВЕРОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ В РАМКИТЕ НА МРЕЖАТА ОТ ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ

Виктория Ролинска, Дилянка Безлова, Христина Банчева-Преславска
Лесотехнически университет, София

Резюме

Туризмът е икономически сектор с важно значение на глобално, регионално и национално ниво. За Европа туристическата индустрия е една от приоритетните и Европейският съюз и Европейската комисия предприемат действия за позициониране на Европа като водеща световна туристическа дестинация. За България туристическият сектор е от важно значение за икономическото развитие на страната, като приходите са основно от масовия туризъм - ски и морски. В последните години, обаче, голямо внимание се обръща на развитието на алтернативни форми на туризъм, в т.ч. и на екотуризма. Независимо от относително малкия дял на екотуризма в туристическия сектор, той е перспективен за България, поради богатството от природни ресурси и съвременните тенденции към развитие на форми на туризъм, които са природосъобразни и нямат негативни въздействия върху околната среда. Статията има за цел проучване на природния потенциал за развитие на екотуризм в района на Северозападна България в рамките на мрежата от защитени територии. Проучени са общо 52 природни обекта в района. Оценени са възможностите за организиране на екомаршрути и са предложени нови флористични, фаунистични и комбинирани екомаршрути.

Ключови думи: защитени територии, екотуризм.

Keywords: protected areas, ecotourism.

JEL: Q5.

Увод

Екотуризмът е вид туризъм, базиран на природата. Подчинява се на концепцията за устойчиво развитие, като съблюдава капацитета на ресурсите и осигурява защитата им от негативното туристическо влияние. Заедно с това стимулира местната икономика чрез потребление на стоки и услуги от местни предприемачи и подкрепя на екологични проекти и инициативи [8]. За устойчивостта на екотуризма допринасят координацията на държавата и местната администрация в планирането, регламентирането и контрола на туристическите дейности, екологосъобразното управление на туристическите предприятия и отговорното поведение на самите туристи.

Независимо, че екотуризмът има относително малък относителен дял в общия туристически продукт, България разполага с богати ресурси за неговото развитие. Притежава голямо биоразнообразие от растителни и животински видове, природни и национални паркове, уникални природни забележителности, впечатляващи пещери и каньони, ледникови езера, планини с маркирани екопътеки.

Развитието на туризма е един от приоритетите в политиката на България. Особено голямо е значението за региони, в които има слабо развита индустрия и същевременно разполагат с природни ресурси и възможности за развитие екотуризм. В значителна степен това се отнася за района на Северозападна България, който е на последно място в страната по произведена

промишлена продукция, има най-малък дял в БВП и препитанието на местните общности е основно от земеделие и животновъдство [7]. Една от перспективите за икономическото развитие на района е туризма в различните му алтернативни форми. Според съществуващото туристическо райониране на България в *Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма 2014–2030 г.*, за голяма част от Северозападна България, като основна специализация са определени планинския и екотуризма. За останалата част от региона тези форми на туризъм са включени в разширената специализация [4].

За развитието на екотуризма важно значение има мрежата от защитени територии [2]. Разнообразието от природни обекти с различен режим на защита и с голямо биологично богатство в Северозападна България [5, 6] са предпоставка за реализиране на специализирани и комплексни екомаршрути, които в съчетание с други алтернативни форми на туризъм ще имат положителен ефект за икономическото развитие на региона.

През 2010 г. Европейската комисия приема стратегия за развитие на туризма *Европа – водеща световна туристическа дестинация – нова политическа рамка за европейския туризъм* [1]. Определени са четири цели на действие. Една от тях е насърчаване развитието на устойчив, отговорен и висококачествен туризъм, а друга е затвърждаване имиджа на Европа със своя набор от устойчиви, висококачествени дес-

тинции. Разработен е актуализиран план за изпълнение с основните инициативи, които да бъдат приложени като част от стратегията, в сътрудничество с всички заинтересовани страни в туризма. Стремежът е към подобряване на разнообразието от туристически продукти и услуги, повишаване на качеството и на устойчивостта в туристическия сектор.

Основната цел на *Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма 2014–2030 г.*, е утвърждаване конкурентоспособността и ефективността на туристическия сектор на България посредством оптимално използване на природните и антропогенни ресурси в съответствие с пазарните изисквания и потребителските очаквания за устойчиво развитие на туризма, чрез редица мерки, сред които: подобряване на рамковите условия; повишаване на капацитета и конкурентоспособността; стимулиране на регионалното развитие; изграждане и поддържане на обща и специализирана инфраструктура; диверсифициране на туристическите продукти, развитие на отговорен туризъм и др.

Сред поставените приоритети са увеличаването на дяла на специализираните видове туризъм в т.ч. еко и селски туризъм, приключенски, културен, и др. Стремежът е към стимулиране на интегрирано регионално развитие на туризма, опазване и устойчиво използване на природни, културни и антропогенни туристически ресурси. От значение са подобряването на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура, както и сътрудничеството.

Като перспективен дял на туристическия отрасъл, специално внимание се обръща на еко-туризма. За оптимизирането му в България в Стратегията се препоръчва популяризирането му чрез изграждане на информационни центрове, екопътеки, организиране на турове и образователни програми. Изграждане на мрежи на международно, национално, регионално и местно ниво. Поощряване на малкия бизнес съобразно принципите на устойчиво развитие. Образоване на потенциални туристи и др.

България е привлекателна дестинация за екотуризъм, тъй като разполага с богат природен потенциал за развитие на екотуризъм, включващ мрежа от защитени територии от различни категории, мрежа от защитени зони по Натура 2000 [3], голямо флористично и фаунистично богатство, разнообразие от горски територии.

Цел и методи на изследването

Целта на изследването е да се проучи природния потенциал за развитие на екотуризъм в района на Северозападна България, включващ обекти от мрежата на защитените територии.

За постигането на тази цел е извършено набиране на информация за обектите от мрежата на защитени територии в проучвания район, систематизиране на информацията по категории защитени територии и оценка на възможностите за развитие на екотуризъм.

Проучени са общо 52 бр. защитени територии включващи следните категории: 1 природен парк, 3 резервата, 1 поддържан резерват, 18 природни забележителности и 29 защитени местности.

В първия етап от изследването са получени данни за природните условия в района на Северозападна България и за защитените територии от съществуващи източници: планове за управление, заповеди за обявяване, регистър на защитените територии в България, данни от РИ-ОСВ и общини, научни и приложни публикации и др.

На следващия етап от изследването информацията е прецизирана и обобщена по категории защитени територии.

В последния етап от работата е направена оценка на получените резултати. Оценени са възможности за организиране на екомаршрути и съчетаването им с други алтернативни форми на туризъм. Предложени са нови флористични, фаунистични и комбинирани екомаршрути.

Възможности за развитие на екотуризъм

Разнообразието от защитени територии в Северозападна България е предпоставка за организиране на различни специализирани и комплексни екомаршрути, които могат да се съчетават с други алтернативни форми на туризъм.

Обекти, които могат да бъдат включени в специализирани флористични екомаршрути са: Природен парк „Врачански Балкан“ с богатство от горски съобщества, защитените местности: „Веждата“ (находище на келереров центрантус (*Centranthus kellereri*)), „Тепето“ (находище на червен божур (*Paeonia Peregrina*)), „Кочумина“ и „Гола бара“ (находища на водна лилия (*Nymphae alba*)), „Калугерски град – Тополите“ (находище на алоевиден стратиотес (*Stratiotes aloides*)), (находище на полско котенце (*Pulsatilla pratensis*)), „Сто овци“ (снежно кокиче (*Galanthus nivalis*), Петров кръст) „Кутово“ (блатно кокиче (*Leucojum aestivum*)), „Глухарчевидна жълтица“ (находище на глухарчевидна жълтица (*Leontodon saxatilis Lam*)), „Равненско градище“ (лаврово бясно дърво (*Daphne laureola*), самодивско цвете (*Erythronium dens-canis*) и бодлив залист (*Ruscus aculeatus*)), „Миджур“ (местообитания на защитени и редки растителни видове, като жълт крем (*Lilium jankae*), нарцисовидна съсънка (*Anemone narcissiflora*), алпийски повет (*Clematis alpina*), златовръх,

петниста сверция, карпатска тоция и др.), „Коритата“ (находище на напльстена трихоколеа).

Маршрути сред естествени вековни букови и смърчови гори предлагат Природен парк „Врачански Балкан“, защитени местности: „Ускето“, „Уручник“, „Боров камък“, „Самарите“, „Чупренски буки“, „Падините“.

За любителите на фауната, подходящи обекти са Природен парк „Врачански Балкан“, защитените местности: „Кутово“ (нощна, сива и малка бяла чапла, къдроглав и розов пеликан, и др.), „Цибър“ (по време на гнездене, зимуване и почивка, по време на миграция на защитени видове птици – речна рибарка, малка белочела рибарка, стридояд), „Сто овци“ (шипоопашата костенурка, скален орел и др.), „Речка“ (обикновен мишелов, малък ястреб, обикновена ветрушка) „Орсоа“ (голямо богатство от водолюбиви птици, като различни видове чапли, черен и бял щъркел, морски орел, орел рибар, земеродно рибарче и др.).

За екомаршрути, включващи забележителни природни ландшафти, подходящи обекти са Природен парк „Врачански Балкан“, защитените местности „Веждата“, „Вола“, „Борованска могила“, „Копрен–Равно буче – Калиманица и Деяница“, „Козлодуй“, „Китката“, „Коритата“, „Сто овци“, „Равненско градище“ и „Миджур“.

В самостоятелни или комбинирани екомаршрути могат да се включат и защитени територии, опазващи обекти на неживата природа с категорията „природна забележителност“:

- скални образувания: „Ритлите“, „Червеница“, „Чуклите“, „Божите мостове“, „Белоградчишки скали“;
- пещери: „Леденика“, „Новата пещера“, „Понора“, „Гълъбарника“, „Самуилица I“ и „Самуилица II“, „Говедарника“, „Мишин камък“, „Мраморната пещера“, „Леви и десни сухи печ“;
- водопади: „Хайдушки водопади“, „Дуршин водопад“, „Водния скок“.

В зависимост от интересите на туристите могат да се съчетават обекти с различни характеристики.

Примерни екомаршрути

Като примерни маршрути могат да се предложат:

- Изходен пункт с. Чупрене – ЗМ „Чупренски буки“ (вековни букови гори) – ЗМ „Миджур“ (забележителни ландшафти и находища на жълт крем (*Lilium jankae*), нарцисовидна съсънка (*Anemone narcissiflora*), алпийски повет (*Clematis alpine*), златовръх (*Rhodiola rosea*), петниста сверция (*Swertia punctata*), карпатс-

ка тоция (*Tozzia carpathica*) – ПЗ „Белоградчишки скали“.

- Изходен пункт гр. Берковица – ЗМ „Ускето“ (смърчова гора) – ПЗ „Хайдушки водопади“ – ЗМ „Самарите“ (първични букови гори) – ПЗ „Мраморна пещера“ (пещера и вековни дървета от питомен кестен).
- Изходен пункт гр. Чипровци – ПЗ „Водния скок“ (водопад) – ЗМ „Копрен-Равно буче“ (характерни забележителни ландшафти) – ЗМ „Равненско градище“ (находища лаврово бясно дърво /*Daphne laureola*/, и уязвими растителни видове: самодивско цвете (*Erythronium dens-canis*) и бодлив залист (*Ruscus aculeatus*)).

Заклучение

Развитието на туризма е един от приоритетите в икономическата политика на България. Особено голямо е значението му за региони, в които има слабо развита индустрия и същевременно разполагат с природни ресурси и възможности за развитие на различни форми на алтернативен туризъм, какъвто е районът на Северозападна България.

Направеното проучване на мрежата от защитени територии показва наличие на значим природен потенциал за екотуризъм в Северозападна България. Над 50 защитени територии с различен статут, с богато биологично разнообразие, забележителни ландшафти и обекти на неживата природа с високи естетични качества са основа за разработване на специализирани и комплексни екомаршрути.

Биологичното разнообразие е представено от вековни букови и смърчови гори, находища на редки, застрашени и уязвими растения като червен божур, бяла водна лилия, снежно кокиче, блатно кокиче, жълт крем, лаврово бясно дърво и др., голямо видово богатство от водолюбиви птици, сред които нощна, сива и малка бяла чапла, къдроглав и розов пеликан, морски орел, орел рибар, земеродно рибарче.

Най-голямата по площ защитена територия в района, Природен парк „Врачански Балкан“ е местообитание на над 120 вида птици, 1100 вида висши растения, включва забележителна пещерна фауна, скални образувания, пещери и водопади и е сред най-посещаваните природни обекти. Изградени са и екопътеки. Добрите примери от парка могат да се приложат и в други части на Северозападна България, като се разработят екомаршрути, свързващи различни категории защитени територии, предимно защитени местности и природни забележителности.

Разнообразието от други природни и културни ресурси в района дава възможност за съче-

таване на екотуризма и с други алтернативни форми на туризъм, като религиозен, селски, винен, културно-познавателен и здравен, балнеоложки и СПА туризъм.

Районът е известен и с кулинарните фестивали в селата Чупрене и Баница и градовете Чипровци и Берковица и винопроизводството в избите Шато Бургозоне, Шато де Вал, Видинска гъмза, Боровица.

Някои проблеми, които затрудняват развитието на екотуризма, са недобре развитата инфраструктура и недостатъчната реклама на дестинацията.

Необходими са действия за по-широко популяризиране на екотуризма, повишаване на качеството на продуктите, съчетаване с други видове туризъм.

За развитието на туризма в района е необходима инициатива на местно ниво, разработване и финансиране на програми и проекти, изграждане на екопътеки, разработване на екомаршрути, включително и такива в съчетание с други алтернативни форми на туризъм. Разнообразието от туристически продукти и добрата реклама са предпоставка за по-голяма посещаемост на района, което ще допринесе и за икономическо-

то му развитие и повишаване на жизнения стандарт на местните общности.

Литература

1. *Европа – водеща световна туристическа дестинация – нова политическа рамка за европейския туризъм*. Европейска комисия. юни 2010. Брюксел
2. *Закон за защитените територии*. ДВ бр. 133/1998.
3. Костадинова, И., Граматиков, М. *Орнитологично важни места в България и Натура 2000*. Българско дружество за защита на птиците. София. 2007.
4. *Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014–2030 г.* Министерство на икономиката и енергетиката. София. май 2014. стр 114.
5. Павлова, Е., Безлова, Д. *Защитени природни територии*. Издателство ЛТУ. София. 2003.
6. *Регистър на ЗЗ и ЗТ*. Изпълнителна агенция по околна среда. [<https://eea.government.bg/zpo/bg/>].
7. *Северозападен район*. Министерство на регионалното развитие и благоустройството. [<https://www.mrrb.bg/static/media/ups/articles/attachments/263a7db945ee699f30ae0df1f594320.pdf>].
8. Станкова, М. *Алтернативен туризъм*. ЮЗУ „Неофит Рилски“. Благоевград. 2006. стр. 372.

NATURE POTENTIAL FOR DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN NORTHWESTERN BULGARIA WITHIN THE NETWORK OF PROTECTED AREAS

Victoriya Rolinska, Dilyanka Bezlova, Hristina Bancheva-Preslavka
University of Forestry, Sofia, Bulgaria

Abstract

Tourism is an economic sector of major importance at the global, regional and national level. For Europe, the tourism industry is one of the priorities and the European Union and the European Commission are taking actions to position Europe as a leading global tourist destination. For Bulgaria, tourism is of great importance for the economic development of the country, as the revenues are mainly from mass tourism - ski and sea. Recently, however, great attention has been paid to the development of alternative forms of tourism, including ecotourism. Regardless of the relatively small share of ecotourism in the tourism sector, it is promising for Bulgaria, due to the diversity of natural resources and global trends towards the development of forms of tourism that are nature-friendly and do not have negative impacts on the environment. The article aims to study the natural potential for the development of ecotourism in the region of North-West Bulgaria within the network of protected areas. A total of 52 natural objects in the area were studied. The possibilities for organizing eco-routes have been evaluated and new floristic, faunal and combined eco-routes have been proposed.